

ТЫЗЭКЬОТМЭ – ТЫЛЪЭШ!

Адыгэ макъ

Голос
адыга

1923-рэ ильесим
гъэтхапэм
къышегъэжьагъэу къидэкы

№ 33 (22003)

2020-рэ ильес

БЭРЭСКЭЖЬЙИ

МЭЗАЕМ и 26-рэ

ОСЭ ГЪЭНЭФАГЪЭ ИИЭП

къыхэтутыгъэхэр ыкы
нэмыйкъ къэбархэр

тисайт ижъугъотэштых

WWW.ADYGOICE.RU

6 +

Адыгэ Республикаем и Правительствэ игъэзет

ЛъЭПКЬ проектхэр зэрагъэцакІэхэрэм тегущыІагъэх

АР-м иминистрэхэм я Кабинет хэтхэр ыкы муниципальнэ образованиехэм япащэхэр зыхэлэжьэгъэх зичэзыу
IofoшIэгъу зэхэсигъоу тыгъуасэ щыIагъэр зэрищагъ Адыгэ Республикаем и Лышъхъэу Къумпыл Мурат.

Хабзэ зэрэхъугъэу, пшъериль шхъяIаэу щытхэм, гухэльхэм къэзэрэугои гъэхэр атегущылагъэх, тапекIэ анахъэу анаэ зытирагъэтэн фэе лъэнъкохэр къыхагъэштыгъэх. УФ-м и Президент къыгъэнэфагъэх лъЭПКЬ проектхэр зэштохыгъэх зэрэхъхэрэй ары IofoшIоу шхъяIаэу щытгъэх. Джаш фэдэу республикэм и Лышъхъэ иунашъхэр ведомствэхэм, муниципалитетхэм япащэхэм зэрагъэцакІэхэрэм мэхъянэшко ратыгъ.

ЛъЭПКЬ проектхэм къадыххэлтыгъэу, лъэнъкъо зэфэшхъафхэмкэе республикэр къэгъэльэгъон гъэнэфагъэхэм акIехъаным фэорышэрэ гъогу картэхэм ягъэцкIэн пытагъэ хэлъэу къеклонгъэн зэрэфаар Къумпыл Мурат къыIаагъ. Гүшүэйм пае, культурэй пштэмэ, искуствэхэмкэе еджапIэхэрэу республикэм итхэм ягъэкIэжын фытгъэпсихъэгъэ проектнэ-сметнэ IofoшIэнир гъэтхапэм и 6-м ехъулэу аухын фае. А пшъерильм игъэцкIэн ильэсийм къыкIоц сомэ миллион 380-м ехъу пэуагъэхъащт, аш щыщэу сомэ миллионы 167-р мы ильэсийм тельтагъ. Апэу зэтирагъэпсихъащтых Красногвардейскэ ыкы Мыекъопэ районхэм, республикэм икъэлэ шхъяIаэ адэтхэ мыш фэдэ учреждениии 4-р.

Шыгу къэдгъэкIыжын, гухэльшэу щыIэм диштэу искуствэхэмкэе еджапIэхэм ягъэхын муниципалитетхэм къаахыжыш, республикэм къыратыжы. Аш фэдэ еклонгакIэм шIогъэшко къызэритыштым, IofoшI къызэригъэпсынкIэштым щеч хэльэп.

Республикэм ипашэ къышыгъэхэе пшъерильхэм ашыщхэр зыфэгъэхыгъагъэхэр Iёрыфэгъу къэлэ щыIакIэм изэтегъэпсыхъан, къоджэ чыпIэхэм яхэхъонигъ, гъогухэм яшын. Джаш фэдэу лъЭПКЬ проектхэу «Псаныгъээр къэухумэгъэнир», «Гъэсэнгъээр», «Псы къабзэр» зыфиохэрэр шольтырым щыгъэ-

цэкIагъэх зэрэхъурэм IofoшIу зэхэсигъом мэхъянэшко щыратыгъ, мышкэ министрствэхэм япащэхэм зэфэхъысажхэр къашыгъэх.

— **ЛъЭПКЬ проект нэпчъ IofoшIэбээз гъэнэфагъэхэм ягъэцкIэн къыдыххэлтыгъ. Щыфхэм псэукIэ амалэу яIэхэр нахьшиIу шIыгъэнхэр ары мыш дэжжым анахь шхъяIэх. Пишьерильхэр зэшIохыгъэнхэм фэшиI федеральнэ ыкIи республикэм**

лих бюджетхэм ахъщихо къатIупици, мылъкур игъом ыкIи шIуагъэ къытэу гъэфедэгъэнхэм тинаIэ тедгъэтэн фае. Аш дакIоу псэуалъэу тиIын е зэтедгъэпсихъан фаехэм алъэнхыкIэ экспертизэр псынкIэу зэхэцгъэнхэр, проектнэ-сметнэ документациер игъом гъэхъазырыгъэнир пишьериль шхъяIэх. Гъогу картэхэр щыIэх, ахэм

амалэу къатыхэрэр къызфэдгъэфедэхээз IofoшIэнир зэхэцгъэн, къэгъэлъэгъон гъэнэфагъэхэм таIэхъан фае, — къыIаагъ Къумпыл Мурат.

ЛъЭПКЬ проектхэр зэрифэшьуашэу шольтырым щыгъэцкIэгъэнхэм пае республикэм ивэдомствэ зэфэшхъафхэм федеральнэ хэбзэ къулыкъухэм зэпхыныгъэу адьяIэр джыри нахь агъэптигъ, IofoшIэнир агъэлъэшын зэрэфаар АР-м и Лышъхъэу кIэухым къыхигъэштыгъ. Аш епхыгъэу министр

ствэхэм, къулыкъухэм, муниципалитетхэм япащэхэм пшъериль гъэнэфагъэхэр афишигъэх.

Республикэм ипашэхэм непэ анахъэу анаэ зытирагъэтирэ лъэнъкохэм ашыщх Хэгъэгъэ зэошхом Теклонгъээр къызыщадахыгъэм ия 75-рэ ильес ихэгъэунафыкIын, Урысыем и Конституции гъэтэрээжынхэр фэшыгъэнхэм фытгъэпсихъэгъэ голосованиер шольтырым зэрифэшьуашэу щызэхэцгъэнхэр.

ТХЬАРКЬОХЬО

Адам.

Сурэтыр А. Гусевым тырихыгъ.

ЯлофшIэн зэфахысыжьыгъ, пшъэрыйлыкIэхэр зыфагъэуцужьыгъэх

Ар зэришагь Палатэм ипаш щэү Устэ Русльян. Йофтхъабзэм къеблэгъагъэх Къэралыгъо Советым – Хасэм и Тхъаматэу Владимир Нарожнэр, Урысые Федерациием и Общественнэ палатэ хэт Мэшбэшлэ Исхъякь, Адыгейим и Общественнэ палатэ хэтхэр намынхары.

хэтхэр, нэмүүкіхэри.

Общественнэ палатэм 2019-рэд ильэсүм 1оғыгъохэу зэшүүнхгъяа ыкін тызыхэт ильэсүм зығиғъоцужыгъэхэ шшъерильхэм къатагуущылаг Устэ Рус-лъян. Аш къызэрүуагъэмкіэ, непэрэ мафэм ехүулэу палатэм набгыра 30 хат.

**— Адыгэ Республикаэм и
Общественнэ палатэ пленаарнэ,
советым язэхэсъягъохэр, Іэнэ
хъураехэр, мониторингхэр зэ-
специалистхэм ялофшэн зэра-
гъэцакIэрэм ыгъэрэзагъэхэп.
Джащ фэдэу блэкыигъэ ильсэым
федеральнэ хэбзэгъэуцугъэхэм
лоф адашIагь.**

хэшэх. Анахь мэхъянэ зиэү, зигьо къэсигьэ юфыгъохэр ахэм къащыт! Этыгъяэх, — кылиагь Устэ Русльян. — Культурэм ылъэныкъокэ республи-

кэм илофхэм язытет блэкыгъэ
ильэсым анахъэу Ioф дэтшлагь.
Джащ фэдэу хэкъим иуѓоин
тылтыгъпльагь. Ар республикэм
зэрэшагъэцакіэрэм зыщыгдгъэ-
гъозагь, гумэкъигъохэу къэу-
чухэрэр зэшюхыгъэхэ зэрэхъу-
нчим талын чиг.

щтым тыпылъыгъ.

2019-рэ ильэсүүм Обществен-
нэ палатэм ынаа зытыригъэ-
тыгъэмэ аащыщ социальнэ лъз-
ныкъомкэ объектхэу респуб-
ликэм итхэр Ѣынэгъончзэхэмэ.
Зэфэхсыжъхэу ашыгъэхэм
кызыэрагъэлэгъуа гээмкэ, ахэр-
зийнчилжүүлж сундажиши, эн-

зэрифшүүшэу ашэу къаухъумэх, ау специалистхэм ялофшлэн зэра- гъэцак!эрэм ыгъэрэзагъэхэп. Джащ фэдэу блэкыгъе ильсёмын федеральнэ хэбзэгъэуцугъэхэм яоф адашлагь.

Хэбзэ къулыкъумрэ граж- дан обществэм иструктурэхэмрэ язэгурьыоныгъэ мышц фэдэ зэйук!ехэр щысэ зэрэ- фхэхүүхэрэд Къумп!ыл Мурат

Адыгэ Республикаэм и Общественнэ палатэ илленаарнэ зэхэсигъо
Адыгейм и Лышхъэу Къумпъыл Мурат хэлэжьагь.

и гуущы! Э кыышхигъэштыгъ.
— Шольтырыр зыпъ иты-
нымкээ граждан обществэм
мэхъянэшхо ил. Йофтхъабзэхэм

хэм татагуузынайр. Къэралыгъом и Президент игушынкъызээрээхигъэштыгъэу, зэхъокынынгъэхэм пшъэрлын

ственнэ палатэрэ хэбзэ күлүкүмрэ шьольтырым хэхъоныгъехэр зэришыщтхэ лъэныкъохэм якъыхынкэ зэрэзэлтийнрагчан

чанэу зэрахэлажьэхэрэи
къыхээгъэшы сшоигүй, —
къыуагь республикэм ишаэ.
— Хэгъэгу ззошхом Теклоны-
гъэр къызщыдэтхыгъэр ильэс
75-рэ зэрэхүүгъэм епхыгъэу
республикэм щызэхэтшэцтхэ
юфтихъабзэхми шъуакыхэ-
лэжьэнэу тэгүгъэ. Джащ фэдэу
мэхъянэшхо зийн юфыгъохэм
ащыц УФ-м и Конституции
зэхъокыныгъэхэу фэхүүшт-

шъхъаэу ялэр Урысыем та-
пэкли хэхъоныгъэхэр ышын-
хэр, хэгъэгум институтхэм
ялофшэн лъыкотэныр, граж-
дан обществэм, политических
партиехэм ямэхъанэ гъэптиз-
гъэныр ары. Аш даклоу къэб-
лагъэхэрэ хэдзынхэм япэгъо-
кэу цыфхэм гүщынэгъу та-
фэхъун, Конституцием имэ-
хъанэ агуурыдгъэон фае.

штэрэр Къумпыл Мурат игушыїэ къыщыхигъещыгъ. Адыгеим щыпсэухэрэр анах зыгъегумэкъыхеу социалынэу къеухумэгъэнхэр, гъесэныгъэр, псакунигъэр, экологиер — анаї зытырагъэтхэрэ лъэныкъохэр арых. Аш даклоу УФ-м и Президент ижъоныгъокїе унашьохэм ягъецкїэн янәпплэгъу рамыгъекынэу Къумпыл Мурат пшъэрыль кыгъязуцугъ.

ІофшІэнхэр агъэльэшыщых

Ош!э-дэмыш!агъэ зыхэль юфыгъохэр къэмьгъэхъугъэнхэмк!э, ахэм кызыдахыгъэ тхъамык!агъохэр дэгъэзыжыгъэнхэмк!э ык!и маш!ом зыкъемыгъэштэгъэнымк!э Адыгэ Республика м и Комиссие зэхсэсыгъо и!агъ.

Ар зэрищагъ Адыгеим и Лышъхъэу
Къумпъыл Мурат.

Блэкыгъэ ильэсэым ыкли мыгъэ пы-
кыгъэ ухажтэм машлом республикэм
зыкъызэрэшиштагъэм ыкли ар нахь
зыщыльэшхэрэ мазэхэм гъэлорышланлэм
икбулыкъухэр зэрэфхэхэзирхэм зэхэ-
сыгом щитегушынайгъэх. Аш кызыэрэ-
щауягъэмкэ, блэкыгъэ ильэсэым гъо-
гогуу 1463-рэ машлом зыкъыштагъэу
республикэм щагъеунэфыгъ. Аш ыпкъ
къицкыкылэ нэбгырэ 12-мэ ядунай ахъо-
жыгъ, нэбгыри 6-мэ шъобжхэр атеща-
гъэхэ хъугъэ. Нахыбэрэмкэ зиггуу
къэтшырэ ошлэдэмышилэ тофыр кызы-
хэкырэр машлор тэрэзэу зэрээжкамы-
гъанэрэр, электрооборудование иер шап-
хъэхэм адиштэу зерамыгъэфедэрэр ары.

Зэхэсигъом ошлэдэмшил юфхэмкээ Министерствэм АР-мкээ и Гъэлорыашлангэ кыыэтэгъэх юфыгъохэм ацтыгушынагъэх. Республикаем илсэүпли 9 машом щуухъумээнхэм фэшл амалхэу щылэхэр зыфэдэхэм ыкли гулчэхэм аялудзьгъэхээ

псөүпіләхәм мәшіогъәкіосә командәхәү ежыхәм яшіонғыныгъәкіе цыфхәр зы- хахъәхәрәр аңызәхәщәгъәнхәм ахәр афәгъәхъынғағъәх.

— Аш шүаагээ кыхыхыщт гупчэм
Iудзыгъэхэ псэуплэхэмкээ. Псэуплэхэу
машор щинэгъончъэним епхыгъээ
лофыгъохэр пстэуми апэу зышызээ

ГЬОНЭЖЫКЪО Сэтэнай.

Сүрэхэр А. Гусевым тырихыгъэх.

Шъолъыр научнэ-практическэ конференциер

ЦЫФЛЪЭПКХЭМ ЯЗЫКЫНЫГЭХ ХЭГҮЭГУР ҮҮХҮУМАГЬ

Советскэ народым илъыгъэ-псэемы-
блэжьынгъэ зэошхом Теклоныгъэр къы-
щыдихыгъ, фашизмэм текуягъ.

цыдыхыл в, фашизмэм тектуағ.
Я XX-рә ліштілгүм ихуығъе-шілтілгүм
гумиыктың жаңы Хәгъэгу зеошын (1941
— 1945) тицифхэм Теклонығъер кызы
зэрэштыдахыгъэм, фашизмэм зэрэпэу-
кужығъякхэм, Темир Кавказым щыпсә-
ухэрэ ңыф лъепкъхэр яинтернациональ-
на зықынығъе бандекә нәмьыц-техаклохэм
зэратекуағъякхэм, пыир зэрэззехакұта-
гъэм афэлтілгүм ихуығъе научнә конферен-
циеу гуманитар ушетынхемкі Адыгә
республикә институтеу Т. Кіращэм ыңғә-
зыхырыәм бәмшіләу щызәхаштәгъягъэр.

Шольыр научно-практическэ конференциер кызызэүүхигэ ыккэ зэрищаагь гуманитар уштэйхэмкэ Адыгэ республикэ институтым идиректорэу, философие шлэнъягэхэмкэ докторэу, профессорэу Лытуужь Адам.

— Теклоныгъэшхор къызыдахыгъэр ильяс 75-рэ зэрэхүүрэм тинепэрэ конференцие «Интернациональное единство народов Северного Кавказа в борьбе с фашизмом в годы Великой Отечественной войны» зыфиорэм фэгъэхыгъэшт, — къылгуягъ аш. — Дунээ мэхъянэ зилэ хъугъэ-шлэгъэ ин Хэгъэгү зэошхор, анахьэу тэркэ, тихэгъэгүкэ ар гуимыкыжь хазабэу къэнагь, СССР-м члэнгъэшхохэр щишигъэх ыкын къэлжжынэу щымыт жъалымыгъэх-хаклэ-къоклагъэр щищечыгь. Ауми, непэ къызнэсэгъэм мы заомкэ зэнэкъоку-зэпэуцужхэр зэпүухэрэп, блэгъигъэ заомкэ яшлош-ептыкхээр эзетефхэрэп, ар къызыхэкырэр а тарихь хъугъэ-шлэгъэр лъэныкъуабэу, шууабэу зэрэзэхэльыр ары. Ау тэ мы конференцием анах щыклэдгээтхы тшлонгъор советскэ народым иинтернациональнэ зыкыныгъэ ылъапсэу Tekloныгъэр зэрэгээ-псыгъагъэр ыкын цыиф лъэпкъхэм ялтыгъэ-псээмыйблэжныгъэкэ Темир Кавказым шхъафитныгъэр, Tekloныгъэр зеригтотыгъэхэр ары. Конференцием хэлажьэхэрэм гүшүйэу къашыщхэр мы темэ иныр къызэлзыххэу, Tekloныгъэм цыиф лъэпкъхэр зэккэ зедеяэжхэзээ къызэрэфхкүягъэхэр, зэо ильяс жъалымхэр зыфдагъэхэр къызыщаотэштээзы сборник зэхэубытагъэ ахэмкэ къын-дэдгъэкыщт.

Адыгэ Республика м Къэралыгъо
Совет — Хасэм и Тхъаматэу В. И.
Нарожнэр Іофтхъабзэм хэлэжьагь ыкчи
къыщыгүштэйагь. Ар Адыгэ Республика м
и Піштхъэу Къумпыыл Мурат ыкчи ejъ

зипшээ Къэралыгъо Советым — Хасэм ац!кэлеке Тек!оныгъэшхор къызыдахыгъэр ильэс 75-рэ зэрэххурэмкэ конференцием хэлажьэхэрэм къафэгушуагъ, акыл-гупшисэ икъу хэльзу ар клонэу, тарих шэнгийгээм гъэзэлпэ зафэ ягу-щыгэхэмкэ фашынэу, гъэхъягъэхэр ашынхэу, мамырныгъэр, шхъяфитныгъэр тихэгъэгү, тыдэрэ чыналти ашы-пытэнэу къафэлэйгъуагъ. Джащ фэдэу аш ипсальэ щык!игъэхтыыгъ, Хэгъэгү зэо-шхор анах льгыгъэчээ заоу зэрэштыгъэр, ар зыщиагъэм ильэс 75-рэ теш!эжьыгъэми, тихэгъэгү цыиф лъэпкъ зэфэшхъяфхэу исхэм зэфэдэу члэнгэгээ бэдэдэ зэрэшашыгъэр, зы унагъо гори зэрэшмыгъэр аш изы нэбгырэ, тly, щы, нахьыбэ — пстэумкы нэбгырэ миллион 27-рэм шхъадэклэу зэрэхк!одагъэр пыгъуушнэу зэрэшмытыр.

Іофтхъабзэм хэлажьэхэрэм гъэхъагъэхэмкіэ къафэлтэйуагь, заом шыыпкъэгъэ

лъапсэу илэр klaygъoenэу, цыфхэм афыраотыкынэу къяджагъ.

Научнэ конференцием хэлжээрээр аш пыдзагьэу Адыгейр шхъафит зашыжыгыгээр ильэс 77-рэ зэрэхүгьэм фэгээхыгыгэ фильмэй рагъэплигыгэх. Советскэ цыфхэм зэошхом ильханьн зегурынныгээ, зыкыныгыгэ ыкыл лыблэнгээ инэу ахэлтыгээр зэфэдэкіэ фильмэй щыпхырыщыг. 1942-рэ ильэсийн игъэмафэ тикъэралыгьошху СССР-м аш зыкынухъумэжыннымкэ анахь мэхьнэ илэу зэрэштыгыгээр, Джэпсэльээ инэу «Ни шагу назад!» ригуазэхуу, фронтыри, тылыри сыйдигүү зэкъотхэу, Теклоныгыгээр кызыэрэдахыщтим шлошхуныгыгэ пытэ фырьзэу, нэмыц-фашистхэм псээмьблэжхэу зэрязэуагьэхэр, фильмэй кыышынотагь. Фашистхэм тичыгу кыаэкіэхыжыгъянымкэ Адыгейим икүшхъяэтхэм заоу аацыктуагьэр джыхынэм папкэу, нэмцыхэм кыимэфэ уахтэм (щилэ, 1943), күшхъэ лягъохэм — гъогухэм псыр атырак!эмэ атештыхажыщыгээр, хядэгы гъогоу, цэнлээгэй-уклаклоу зэрэштыгыгээр, аусидре кынини кызыэтрыимыгьэуцохэу, нэрэ-псэрэкіэ Адыгэ хэкур, тичыгу техаклохэм кызыэрээпахыжыгыгээр фильмэй щызэхэошшэ. Адыгейр шхъафит зашыжыгыгээр мэзаем и 18-м, 2020-рэ ильэсийн ильэс 77-рэ хуугьэ. Аш ельстыгьэу, Адыгэ Республикаем дээ щытхуур аухуумэу йофтхабзэхэр бэу зэрэшызэхашчэхэр, Теклоныгыэм ия 75-рэ ильэс-кэ етлупшигьэу мэфэкхэр зэршыхэр, ахэм ягъэхъязырын-зэхэшэн Адыгейим и Лышхъяэу Къумпыл Мурат сыйдигүүнааэ зэрэтиригъэтэирээр фильмэй щыгэунэфыг.

Адыгейр щыпсэурэ цыиф пчъягъэмки, чыпіләу үубытырэмкін инеп, ау лы-хъужъныгъэ-псәемыбләжъныгъэмкіләкъыззерахъышыпъэр, Советскэ Союзым и Лыхъужъыцілә нәбгырэ 52-м къыззера-фагъешшошагъэр, ахэм ащищэу 7-р зэрэадыгэхэр — Андырхьое Хъусен, Ацуумыжь Айдамыр, Бжыхъэкъо Къым-чэрий, Къош Алый, Нэхэе Даут, Тхъа-гъушъэ Исмахыил, Шуцілә Абубәчыр-щыкілэгъетхъыиг. Адыгэхэр лыгъешхо-зыхэль лъэпкъеу зэрэштыр ыкіл къы-зэрэнэжъырэр гуапэ мэхъу.

Научнэ-практическэ конференцием иловшэн шлэнгэлэхжэхэм яепльы-кэ-шлошлхэр зэошхомкэ кьышыраоты-кыгъэх, псальхэр кьышашыгъэх. Брест-пытацлэм, Стalingрад ыкчи Курскэ зэуаплэхэм советскэ дзэклолхэм ялпы-гъэ-псэемыблэжныгъэкэ Теклоныгъэр

зэрэщафытагъэр, аpsc атызэ, Родинэр, чыгур кызыраухъумагъэхэр зэо лъэбэкъу пэпчкък! къашаушыхъатыгъ. Арышь, советскэ дзэк!опым Хэгъэгур пым кылэхъижыгъэнимкэ, шхъафит шыжыгъэнимкэ зыгорэ кызыэрэтемынагъэр, ившъериль зэргийцэклигъэр, шхъафитныгъэр кызыэриухъумагъэр нафэ.

Шылыкъэ, тиуахътэ, советскэ къэралгъом, дзэ пашхэм ыкы советскэ дзэклоплым язэо шушиагъэ зыульэгумэ зышлоигъюэу псэльте пхэндж зышыхэрэр бэ хуягъэх. Ау шылыкъэр пфикыкыщтеп. Хэгээгү зэошхом имэхьанэ, ар къызхэкыгъэр, зэфагъэр, мысагъэр упкэпкылаагъэу джары непэ къыткэххуяэхэрэм афиотыкыгъэн, ягъештэгъэн зыкыфаер. Советскэ цыифхэр яшхьяфитныгъэ, ячыгу, ябынхэм, зэкэми мамырныгъэр ягъэгъотыжыгъэним фэбэнагъэх, фашизмэр ракыгъ. Шылыкъэр нахыбыу ашлэ къес щилеклэ тынчими нахь уасэ фашы зэрэххуущтыр конференцием къыщыгущыагъэхэм япсалье шыкыагъэтхыгъ.

япсальэ щыктагъэтхыгъ.

Конференцием псэлээ 30-м ехъу кышашыгъ, Хэгъэгу зэошом ильхъагъ интернационал зыктыныгъэм ишүагъэ къызэрэкүагъэр, Темыр Кавказым ёыспсэухэрэ цыф лъэпкъ зэфэшхъафхэр зыхэтыгъэх я 9-рэ Краснодар пластунскэ дивизием ищсэкі Тэмыр Кавказым ёыспсэухэрэм яшүагъэу фронтым екы-

тъер, Сталинград заор ыкты Кавказыр къызераухъумагъер, зеошхом хэтрэ цыфи илахъ зэрэхишыыхаъер, бзыль-фыгъяхъэр Хэзъэгү зеошхом зэрэхэтэйхъэр, заор тарихъ шлэжьым къызэрэхенагъер, къэзэкъхъэр ащ чанэу зэрэхенагъер.

лэжьагъэхэр, зэошхом хэтыгээ дээкцолт пэпчь ттыгупшэ зэрэмхыхуу-щыр къегүшы!агъэхэ ш!энэгъэлэжхэу К. Ацумыжым, Е. Малышевам, А. Къудажем, Е. Саловым, К. Мэрэты-кьом, А. Пэнэшьум, Р. Емтыйльым, Г. Азэшы-кьым, А. Къэрданэм, нэмыхкхэм япсаль щы-клагъэтхыиг. Шынкъэм тетэу Хэгъэгу зэошхор зыфэдагъэр гъэунэфы-гъэнэыр, цыфхэм афи-иотыкыгъэнэыр, ягъаш!э-гъэнэыр конференцием зэфэдэкэ мурад шъхва-!эу пхырышыгъаг.

МАМЫРЫКЪО
Нуриет.

*Сурэхэр тэзыхыгъэр
Ішьынэ Аслъан.*

Цыифхэр зэгурегъалох

Адыгейим лъепкъ орэдымрэ къашъомрекі и Къералыгъо ансамблэу «Ислъамыем» икомпозициехэм лъепкъ лъепсэ куял. Ащ иконцертхэм апэу нэуасэ зафэзышыхэрэм Адыгейри, ащ щыпсэухуя орэдир зикласэхэри шу альэгъоурагъажьэ, адыгэхэм ятарихъре якультурэрэ зэргаашхэх ашлонгъуу мэхкуу.

Орэдымрэ къашъомрекі ансамблэу «Ислъамыем» 1991-рэ ильэсэм зэрэзэхагъэр Адыгэ Республиком имузыкальных культурэкэ хүгтээшлэгэшхуу щытыгъ. Урысые Федерациим, Адыгэ Республиком, Къэрэшэ-Шэрджэс Республиком, Къэбэртэе-Бэлькъар Республиком янароднэ артистэу, Урысые Федерациим, Адыгэ Республиком, Къэбэртэе-Бэлькъары, Пышэ шьолъыр искуствэхэмкі язаслужене юфышэшхуу, Урысые Федерациим Адыгейимрэ я Правительствэ, Соловьев зэшхэм, Сединым, Д. Д. Шостакович яшухъафтынхэр, Зэкошногъэм иорден, медалэу «Адыгейим и Щитхузех», Дунэе Адыгэ Хасэм имедаль, Адыгэ Республиком и Къералыгъо Совет — Хасэм и Щитхуу тамыгъеу «Закон. Пшъериль. Цыфыгъ» зыфиорэр къызыфагъашшэгээ Нэхэе Аслъан Къасимэ ыкъом ащ пещэннигъэ зыдызэрихъэрэллэшгэтуу планэм къехъугъ.

Ансамблэр анахъеу зыфызахаагъэр цыфхэм язящ атырагъенкі араШ, адыгэ орэдыхъхэр нахыбыу цыф жуу гъехэм зэхягъехыгъэнхэр, шу ягэлэгъуугъэнхэр, ижыре мэкъэмэ Іэмэ-псымхэм «псэ» къалыгъекъажыгъэнхэр ары. «Ислъамыем» иапэрэ концерт адыгэ орэдыхъхэр, нарт пышнайхъеу къыщаагъэр цыфхэм лъашшэу агу рихыгъагъэр. Джыдэдэм ащ артистхэр хэтхэми нахыжхэм хэбзэшхуу къафыцанагъехэр зэрэлъагъэклиятэхэрэл къэтон тльекъышт.

Гуманитар ушэтынхэмкі республике институтэу Т. М. Кірашэм ыцэ зыхырэр загъэпсыгъэр ильэс 90-рэ зэрэхъугъэм фэгъэхыгъэу Адыгейим лъепкъ орэдымрэ къашъомрекі и Къералыгъо ансамблэу «Ислъамыем» адыгэ орэдыхъхэм яконцерт къытышт.

рэр зы лъепкъ закъоп зыфытгээпсхыхагъэр, ар зэрэцыфлъепкъэу зэдьяреу щыт. «Чыннальэм исыд фэдэрэ къуали классичес музыкэу ар щылун ыльекъышт. Сыда пломэ зы лъепкъ закъоп зыфызэхильхэрэр, зэрэдунаеу ягушхъэгъомлэу ар щыт. Титеплъеки, тишэнки Аслъанэр сэрырэлъешшэу тызэтекъими, зэшхэм афэдэу тызэфыщт».

1992-рэ ильэсэм къыщегъэжъягъэу «Ислъамыем» Урысыем икъэлэ зэфэшхъафхэм, Ыкъыб къералыгъохэм концертхэр къащихъеу, дунэе фестивальхэмрэ зэнэкъокъухэмрэ ахэлажъеу регъажъэ. Мы ансамблэм хэтхэр ары адыгэ орэдымрэ мэкъэмэ Іэмэ-псымхэмрэ яа I-рэ Дунэе фестиваль изэхэшэн къэшакло фэхүгъэхэр. «Ислъамыем» хэтхэм я XXII-рэ Олимпийскэ, я XI-рэ Паралимпийскэ джэгүнхэу Шъячэ щылаагъэхэм рапсодиу «Хъягъауджым изэфаку» зыфиорэр, «Ныдэлъф орэдхэр», «Рондопишиналъэхэр», А. Нэхайим аранжировкэ ышыгъе адыгэ орэдыхъхэр ашагъэжынчыгъэх.

Музыкovedэу Алла Соколовам зэрэхигъеунэфыкырэмкі, Нэхэе Аслъан адыгэ орэдыхъхэм lof адишэ зыхыкъэ куачэ къезитырэр адыгэхэм ятарихъкуу зэрэшгыгъуазэр, лъепкъ эзашхэе зериэр, тарихъ шэжжым зэрэмгъэгупсэфырэр ары. А. Нэхайим итвортческэ композициехэмкі АРИГИ-м ихъарзыншшэу фольклор произведение 10000-м ехъу зы-

хэлъыр (ахэм ашыщэу 700-р орэдых) къэкюпшо щыт. АРИГИ-м ия 90-рэ ильэс ихэгъеунэфыкын зыфагъэхъазыры зэхъум, А. Х. Лынгум адыгэ орэдыхъхэр зэхаххэмэ зэрэшоигъом щигъэгъозэгъагъэх. Адыгэ Республиком культуремкі и Министерстви, научнэ юфышэхэми ащ къыдырагъашти, 2019-рэ ильэсэм шэкъогъум и 29-м Адыгэ Республиком и Къералыгъо филармоние концертышо Ѣыкъуагъ. Адыгэ орэдыхъж 22-рэ мыш къыщаагъуагъ. Юфышэхэны, лыхъужынгъэм афэгъэхыгъэ орэдхэр, гыбзэхэр, нарт пышнайхъэр, сэмэркъу орэдхэр ахэм къаахэфьэх. Филология шэнэгъэхэмкі кандидатэу, фольклорыкмкі отделмын иведушэ научнэ юфышэу Нэхэе Сайд ахэм къатегуущыагъэр. Адыгэ Республиком, Къэбэртэе-Бэлькъарым, Къэрэшэ-Шэрджэсэм ятвортческэ коллективхэм ахэтхэмэ яорэдыхъэмрэ ары адыгэ орэдыхъхэр концертым Ѣызэхэтэзгъэхыгъэхэр. Ахэм азыныкъо нахыбэр Адыгейим лъепкъ орэдымрэ къашъомрекі и Къералыгъо ансамблэу «Ислъамыем» хэтхэм къауагъ.

Ансамблэр зызэхагъэр ильэс 25-рэ зыщыхъурэм ехъулэу музыкамкі Дунэе унэу Москва дэтым и Светлановскэ залышко концерт къышатын ыпекі Нэхэе Аслъан къыхигъэшгыгъагъ «Ислъамыем» имузыкэ лъепкъ горэм зэрэтемэллытагъэр, ащ къылохэрэл тягтэж плашэхэм къытфыщанэ

гъэ, лъепкъым итарихъ, игушысакэ, иушыгъэ къызыхъщыхэрэ, зэрэцыфлъепкъэу агъельэпшо ѡшэн-хабзэхэм къатегуущыагъэрэ орэдэу зэрэштхэр. «Къытэдэхъэрэ Ѣылэнгъээр зэрэзэхэтэйм нахь куу едъэгупшисэх, язэхашхэхэр амьгъэбильхэх тшоигъу».

Т. М. Кірашэм ыцэ зыхырэ АРИГИ-р къызызэуахыгъэр ильэс 90-рэ зэрэхъутгъэм фэгъэхыгъэу Адыгейим лъепкъ орэдымрэ къашъомрекі и Къералыгъо ансамблэу «Ислъамыем» концертэу къытыштми а гүштэ шыгыкъэхэр япхылшэми хуунэу тэлтэйтэ. 2020-рэ ильэсэм мэзаем и 27-м «Нарт симфониер» зыфиорэ программэу лахытфуу зэхэтыштэр («Машюор къызэрхыхыгъэр», «Тыгъэм и Тхъэ зызэрэфагъэзэр лъэу», «Цыфыр игъешшэгъо зэрэрылпэхжыгъэр», «Шыкълэштийнэр зыфагъытгъэр», «Чэц гупшисэхэр») Адыгэ Республиком и Къералыгъо филармонии ансамблэм къышитшт. Зигугуу къэтшыгъээ симфонием хэхъащтын нарт пышнайхъэр, хэбзэ-зэхэтийнхэм, лыхъужынгъэм яхылшэгъэр, гыбзэхэр, сэмэркъу орэдхэр ахэм къаахэфьэх. Филология шэнэгъэхэмкі кандидатэу, фольклорыкмкі отделмын имуджын имузыкальные фонды къыхихыгъы ыкъи сценэм ятлонэрэ Ѣылэнгъэш Ѣаргъэгъэтийжыгъыгъ. Лъепкъ орэдыхъжхэм ахэль гүштэхэхэр зэшимишакъохэу, джырэ музыкам иамалхэр (рондэр, сонатэр, вариациехэр, рапсодиер, нэмыкхэр) Нэхэе Аслъан ыгъэфедэхээ, композиции хялэмэтхэр егъэпсх. Ащ фэдэ музыкэр къезыгъэон, ащ фэдэ орэдыхъжхэр къэзыгъэон зыльэкъыштхэр іеплэсэнгъэшх зыхэлхэр ары нылэп. Ансамблэу «Ислъамыем» ихудожественнаа паши, иартистхэм, иорэдыхъхэм афызэшомыкын Ѣымылэу сэлтэйтэ! Адыгэ лъепкъ орэдыхъжхэр къэзыгъу, ахэм ятарихъ зээшгыгъашшэу ыкъи нэмыкхэм алтызыгъээсэу, лъепкъ мэкъэмэ Іэмэ-псымхэм къязыгъэшшикъуу Ислъамыемкі, адыгэхэмкі мы зы профессиональнэ коллектив закъор ары Ѣаргъэхэр. Итвортческэ, АРИГИ-м ихъарзыншшэу хэлъ орэдыхъжхэр эшимишакъохэнхэм зэрэфэсакъырэмкі, дунаим ичыпшээзшхъафхэм концертышо къызэрштийнхэмкі ансамблэу «Ислъамыем» дэгъоу къыгъэлъэгъуагъ дунаим тет пстэуми музыкэр зэдьяреу зэрэштхэр, цыфхэр ащ зэрэзэрихыгъэр, зэрэзгургыгъалох.

Г. Б. ЛУГАНСКАЯ.
Педагогикэ шэнэгъэхэмкі кандидат, доцент, Т. М. Кірашэм ыцэ зыхырэ АРИГИ-м славянхэмрэ адыгэхэмрэ якультурэ зэпхынгъэкі иотдел иведущэ науучнэ юфыш.

ЫГУКИ ҮПСЭКИ ФЭЛЭЖЬАГЬ

Шэуджэн районом ит куаджэу Пщыжхьаблэ игурит еджаплэ цыклю нахь мышэм, зэльашэрэ шэныгъэлжхэу, общественнэ тофышхэу, спортсменхэу, тхаклохэу кычэкигъэр маклэп.

Непи еджаплэр зеригушхэрэм ашыц къэзыухырэ къэлэджаклохэм зэтгэв уштынхэмкэ балл инхэр къызэрхыхыэр. А зэптээр еджаплэм икэлэгъаджхэм ялэпэсэнсэнгээ ёэ ельтигэй. Ахэм ашыц зигугу къэшшымэ сшойгъор урысыбзэмэ литературэмрэклэ къэлэгъаджэу Бытштэко Нэфсэт Абдулахь ыпхьур ары.

Нэфсэт ишынгъэ щыщэ ильэс 48-м игупсэ еджаплэ фэлэжьагь, шу ылъэгъурэ сэнхьатым, еджаклохэм ыкучайчэ зэмблэжьэу афигъэорышлагь. Исенхьат епхыгэ гьогум тырыгүйгээмэ, къэлэгъаджэ къызэриклю ригъажь, егъэджэн тофымкэ директорым игуадзэу агъэнафи, ильэс пчагъэрэ тоф ышагь. 2014-рэ ильэсийн Пщыжхьаблэ гурит еджаплэ N 11-м ишаш аши, гъехъэгъэшхээз джинес тетигь. Бэмышэу ежжильэу, ау бзэм тоф ришэнэу къыунаагь.

Нэфсэт творческа лэпэсэнсэныгэ зыхэль цыфэу зэрэштым къыхэкыкэ иурокхэр гъэшэгъонэу, мызэшгъохэу зэрээхищхэрэм сидигуи къахегъэшти. Къэлэджаклохэр мышисыхьатхэм ягуалэу яжэх. Иофшэн еклонлаклэ шхьаэлээ фыри — къэлэджаюм цыхэе фишынэр, зы лъэгаплэм дытетэу шхъаэхыгъэу дэгушынэр.

— Егъэджэн тофымкэ анах шхьаэлээ — сабын хэхьонигэ ышынымкэ амалышу зэрбгэгъотьрэм даклоу, уапашхье итэр нэбгырэ гъэнэфагьэу зэрэштыр зэхэпшыкын, ишэн гъэспыкэ елтигэтигэу еклонлаклэ къифыххэпхын фые. Сэ езъаджхэрэм яшъэфхэр къысфалуатэх. Ареущтэу зыкэхьоу слытэрэр сыйкэлэгъаджэу къысшошырэп, нахынжьеу зыгасхэрэм фэдэу сафышыт, — elo сижулигэй.

Къэлэцыклюхэм къысфалуатэрэ зэрштогъештэгъонир ашкыхегъэшти, шхьадж ишош едэу, зэрээхишыкырэр ыкчи нахь тэрэзэу зэрэсеклоштхэ шыкэхэр арелох. Егъэджэн тофим шыкэ гъэнэфагъэхэр къызэрэфигъотьхэрэм ишыхьат урокхэу «Школа мысли», «Школа творчества» зыфилхэрэр зэрээхищхэрэр. Ахэм яшъягъэ къэлэджаюм анах шхьаэлээ зыфагъас — щынэгъэм щихурэ-щышхэрэм ептыкэ гъэнэфагъэ фырянэр

ыкчи ар къаотэжкышьуныр. Джалэштэу урысыбзэмэ литературэмэ япхыгэ шэныгъэу ашлэн фае программэм къытырэм имызакью, психологилем, философием, этикэм хэшькэ афирялэ мэхь.

Иофшэгъухэм зэралтыгъэрэмкэ, Нэфсэт сид фэдэ тоф рихъягъэми, псынклю къыдэхьу, къэлэджаюм тоф адишэнэри иклас. Урысыбзэмкэ зэтгэв уштынэу атырэм республикэм балл ин къыщизыхыхэрэм ригъаджхэрэр ахэтих. Сэ седжэ зэхьу лъэхьаным урокхэр зытиуххэкэ унэм тыхжээти тыхаашхэштигэ, щэдэгэго ужым къэдгээзэжьти, Нэфсэт иурокхэм аптигъэдзэжьтигэ. Джащ фэдизэу емызэшхэу, мышьыжь тоф къыддыштэгь.

Зы гукъэклю горэ къэлэгъаджэу. Мафэ горэм къэдгээзэжьти, аш фэдэ уахьтэм коридорыр нахь къымсым къэхьущтигэ, зы кабинет горэм орэд мэкэ дахэ къычэлуклю зэхэсхыгэ. Сылтыклюатэмэ сыйтихьозэ, кабинетым пчээр къызыгысэшэм, орэдэу «Лаванда» зыфилорэр Нэфсэт къылоу зэхэсхыгэ. Лъэшэу сыйгурхьеу седэлгүй ыкчи згэшлагьоу сеупчыгэ аш фэдэ мэкэ дахэ ишэу орэд къылуаклэ ышэнэу зэрэххүгъэм.

— Джаши къэлэгъаджэ учин

лищым сичэсизэ орэдьо ансамблэм сыйхэтигэ, Урысыем икэлэл зэфэшхъафхэм закыншыдгэльягьощтигэ. Сигухэль чыжжэхэм ашыгыг сценэшхом ситетэу орэд къеслонир. Аш фэдэ творчествэм сициэнэгэй эспхынэу исхүхьи, сянесэтэхэм амьшлэу, эстрадэм ыкли кинематографилем янинститутэу Ленинград датым экзаменхэр дэгьоу стыхи, сичэхэгьагь, — чыжэу игукуэкхэжьхэм ахэтэу Нэфсэт къыуагь.

Чылэм къэлжээ къэхьущтигэ къэбар гушуагьор игупсэхэм зарелом, пшьэшье ныбжыклем ахэр къыкуюуцагъэхэм. Плунгэ-гъэсэнгъэу ыгъотыгъэм къыфимыдэу, ны-тихэм ар апэуцужыгъэп, алорэм едэу, игупсэ еджаплэм къыгээжьтигэ. Джащ къыщегъэжьагьэу непэ къызэнэсигъэм исенхьат щытху хэлээу фэлажэе.

Нэфсэт унэгэо дахи дишэн юльэкэйгэ. Къыдэхьугээ пстэумкэ ишхъэгъусэу Нурбий къызэркэтыгэ мэхъянэ зэриэр хэгъэунэфыкы. ыпхьоу Зурет янэ ильягэо рикъожьыгэ, къэлэгъэджэ сэнхэхьыр къыхихыгэу, мы уахьтэм Мыекъопэ гурит еджаплэ N 15-м ишаш тоф ешэ. Икланэу Абрек политием хэт. Аш къыкэхъуэжьгэхэм непэ нанэ-татэхэр агъэгушох.

Къэлэгъэджэм игъэхъэгъэшхэм къахигъэшырэр еджаплэр къэзыухи чэкыгъэхэм ашымыгъупшэу зэлхынгъэ зэрээдэйгээрийгэ. Къуаджэм иныбжыклем азыныкъом ехъурэр аш ригъэджаагь, ильэс пчагъагь тешлагьэми, яеджэлээ гупсэ ашымыгъупшэу афэлээжытэр къыфашэ.

— Еджаплэм иофыгъохэу къэуцуухэрэм ашыххэр езгээ

джахээхэм зэхафых. Гүщылэе пае, къэлэцыклю площаадкэр, футбол ешланлэ тфараагъэшыгъэх, псыр еджаплэм тфираагъагь, нэмыкхэри, — сигуучи-лэгэу игуалэу сижеэгъэузаэ.

Пщыжхьаблэ гурит еджаплэм чэсхэр шэныгъэ ыкчи спорт зэнэкъоххэм, фестивальхэм ахэлжьэх, текноигъэхэр къацаахыах. Еджаплэр къызаухыкэ, Адыгэим имызакью, къэралыгъом ит ашьэрэ еджэплэм анах лъэшхэм ачлэханхэ альэкы.

Къэлэджааклоу чэсхэм янэтэхэм Нэфсэт зэрафэрээр къыхигъэшыгъ. Сыда пюээ сабын унагьом плунгээ щигъотырэм мэхъянэ ил, ар лъэгээшум зэрээтэир нэрилэгэтуу квафхэу.

Бытштэко Нэфсэт пэшэ дэгьоу, ышэу, ильэс пчагъэм щынэгъээм щиугъоигъэ лэпэсэнсэныгэ бай лэкэлээзэрийгэ. Сыда пюээ сабын унагьом плунгээ щигъотырэм мэхъянэ ил, ар лъэгээшум зэрээтэир нэрилэгэтуу квафхэу.

Сигуучи-лэгэу исенхьаткэ ашьэрэ категориэ ил, «Урысые Федерацием зэхэт гъэсэнгъэмкэ иофышэ гъэшуагь», «Адыгэ Республиком народнэ гъэсэнгъэмкэ иофышэ гъэшуагь», «Къэлэгъэджэ шхьа» зыфилхэрээ щытхууцэхэр къыфагъэшьошагъэх.

Джыри бэмышэу къэбар гүшуагьо зэхэтхыгэ. Бытштэко Нэфсэт Абдулахь ыпхьур Шэуджэн районом ицыгъэ гъэшуагьэ альягтагь. А щытхууцэлээ лъагэр къэзыушихьырэ тхылтыр мэфэкэ шыкъем тетэу Шэуджэн район администрацием ишаш Аулэ Рэшьдэрэ депутатхэм ярайон совет итхаматэу Мэрэтыкью Аслынан-рэ кыратыжыгъ.

Егъэджэн тофир лъэгээлээ инхэм атетэу аш зэрээхищэрэм даклоу, еджаплэм хэхьонигэ ышыным, иматериалнэ-техническэ зытет гъэптигээзэн ильэс зэкэлэлтихэм чанэу зэрэдэлжэгъээр пащхэм къыхагъэшти.

Республикэм ыкчи районом ягъэсэнгъэ исистемэ илахьышу зэрахишихьагьэм фэшээзэнгъэ гүщылэхэр Нэфсэт къыпагъохыгъэх Шэуджэн районом ипрофсоюзхэм яорганизацэе итхаматэу Клыай Лидэ ыкли гъэсэнгъэмкэ гъэорышилаплэм ишаш илэнэтээ зыгэцэклэрэ Дачээ Маринэ.

Сэ сшьхъэки, Пщыжхьаблэ гурит еджаплэр къэзыуухыгъэхэм ацэлээ шу тльэгъурэ къэлэгъэджэм тыфэгушо къыфагъэшьошагъэ щытхууцэхэрээ. Псаунгыгэ ишэу, иуначоо датхьэу, исенхьат джыри ильэсийбэрэ тоф ришэнэу фэтэло.

ІЭШҮҮНЭ Сусан.

Зы орэд ихъишь

Цыфым ишыене гээ орэдым чыпшо щеубыты. Гушуагьо къехуягъэмэ, ихъяр дегоши, кын къекуягъэмэ, игумэкл тирегъэу, лэгъу-гужыдэкыгьо фэхьу. Джащ фэдагь дунаим изэо мэхъаджэмэ анахь лъешмэ ашыщэу 1941-рэ ильэсийн Германием кытишылэгъагъэр.

«Орэдир — фронты пай» зыфиорэ джэпсалтэр ялэубытылэу композиторхэм зам илэрэх тхамафэ орэд шытлум къехуя асуягъагь. Дээкилэй фронтын щизаохэр ыкни клоччэрылсэу лэжаклохэм ягусэу къэухуумаклохэм ясатырхэм орэдир ахуцогъагь. Цыфхэм агу ямыгъэлдэй, шошхууныгъэ ин аригъэшэу, гултэнэгъэ ахилхъэу, Теклонигъэр къидахынымкэ орэдым ишогъэшхо къекуягь. Орэд пэпчь итарихь

шхъяфы, ыктуяччи зэфэдэп. Зигугуя къэтшымэ тшоигъор усаклоу В. Лебедев-Кумачрэ орэдусэу А. В. Александровымэ яордээр «Священная война» зыфиорэр ары. Сатырхэр гъэзэтэй «Красная звезда» илэрэх дээ номер къырагъэханхэу редакцием ильеукэл эзэлшээрэ усаклоу охтэ къекыкэ ысугъагь ыкни ахэр игто шылпкэу къычэкыгъэх. Заом ияшнэрэ мафэ мы усэм радиомкэ къеджагъэх ыкни гъэзэтхэй «Крас-

ная звездамрэ», «Известиэмрэ» кызыэдыхаутыгь. Мэкуогьум и 27-м усэм орэдышьор М. И. Блантер кыфыихыгъэу тираж минипш хьюо листовкэхэр къядагъэкыгъэх. Усэ сатырхэррагъэлэгъогъэх Красноармейскэ орэдымрэ къашмөрэ я Краснознаменэ ансамблэ ихудожественнэ пащэу А. В. Александровым. Композитор цэргийн гүшүэхэр лъэшэу ыгурихыгъэх ыкни псынкэу рояльм къэртэйсхэгь. Ялонэрэ мафэм орэдышьор хазырэу ансамблэм кыфихыгь, аристхэм къатхыкъыжынэу уахтэ зэрэмжийнэу доскам къытиратхи, зэрагъэшлагь. Мэфиш тешлагъэу мы орэдри листовкэхэмкэ къыхаутыгь. Алерэ орэд къытедзэгъум ельтыгъэмэ, ибагъэклэ фэдитлукэ нахь мэктэгь нахь мышэмэ, уахтэм къыхэнагъэр ынжырэр ары. Апэдэдэ мы орэдир ансамблэм изы куп заом клохээр зыщаагъэкуятахээрэ Белорусскэ вокзальным къышилуагь. (Фронтын щылэхэм концертхэр зээ зэлпуугохэм ахэм къащыфатыштыгъэх). Цыф жъот макъеу вокзальным телукырэм орэдым ыцэ къызыраом зэхарийгъэгъэл. Ау тэлкү-тэлкүэзээкэри къэсагь, дээкилхэм зафэмэшылэу анэпсхэр къительзэдагъэу, щитхэу орэдым едэ-

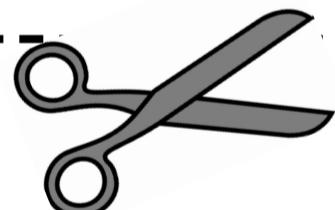
А. В. Александровыр.

В. И. Лебедев-Кумач.

рэ пэпчь ыгу къигүшүйкхэу, музыкальнэ шъуашэу щыгъэфедагъэхэм клочэ зэхэшэ ин ахэльэу орэдир гъэпсыгъэ, зэкэмэ ялласэ хъугъэ, купклэу хэлтири альылэсигь. Техаклохэр ошэдэмшэу тичигу къызэрэтибэнагъэхэм дыригъаштэу, орэдышьори хыорым фэдэу уальэмэ, зыкынэтымэ, еохыжээ, умылъэгъурэ, ау лъэшэу зэхапшээрэ клочлэшхуу узэлььеубыты. Непэ къынзнесигъэми мы орэдым художественнэ лъэкэу илэм къынзкээрэп, сатырхэр «Къэтэдж, хэгъэгушхор! Хъадэгьу заом илэгъокэу, Пый клочэ шойхэм, Хъункэлко куп зэбгыгъэхэм къафэтэдж» зыфиорхэрэм гүкъэкыж хыльзэхэр уагъэшы, уагъэтхытхы, ау сакыныгъэ къыпхалхъэ.

ШХЪЭЛЭХЬО Свет. Адыгэ Республиком и Лээпкэ тхыльеджапэ илофыши.

Адыгэ къэлуваклэхэр

Растения

Къэлыхэрээр

Мак (дикие виды) — губъоушхъ, губъуещхъ (каб.)

Мак снотворный — губъоушхъ, губъуещхъ (каб., черк.)

Малина — къэцмар-къу, мамкъут, мамкъутей (каб.)

Малина обыкновенная (культурная) — къэцмар-къу, мамкъутэрыс, мамкъутэрысей (каб.)

Мальва, просвирник — мэлхэхъокъуай, мэлкъуае, къоеуц, мэтэкье-

уц, кхъуейудз (м.-каб.), матэхъуей (черк.), щхъэлхъурей, хъэбыкъуэ (каб.)

Мальва мавританская

— абазэкъуай, абазэхъуай (каб.)

Мальва приземистая — матэхъуейцыкъу (черк.)

Манжетка — жумар (каб.)

Мары — джэрэз, ежва-

шхъо, джэджащхъуэ (бесл.), яжващхъуэ (каб.)

Мать-и-мачеха обыкно-

венная — мээтхарьаркъоф, пскэуц, анэрэ-анэнэлэрэ, ѹэдэм и цей (черк.), мээтхарьаркъуэф, тхарьаркъуэфдэгү (каб.)

Махорка — джырышкий (каб.)

Медвежье ухо — Дырхъум и гын, Тырхъум и гын (черк.)

Мелисса — бжэлоуц

Мелколепестник канад-ский — хъандыркуякъуэпкъынэ (черк.)

Миндаль земляной — щыпцэшыдэ (черк.)

Могар — ашлэгъудж, ашэфы, ашэху (каб.)

Можжевельник — чэтгъалэ, къорэдар, мыстхъучыг, къуэрэдэрэ, къуэрэдарэ, къуэрэдэрэ (черк.), къуэрэдарэ (бесл.)

Молиния — сэрсэлам (каб., черк.)

Молиния голубая — сэрсэлам (каб., черк.)

Молокан — шапцэ (каб.)

Молокан татарский — бэнэш (черк.)

Молочай — щэмамэ, мэлфэй, пэлькъау, блэшэ, шапцэжь, ёргызбэгэу, шейтланбидз (черк.), шэкъиж, шэудз (каб.)

Мордовник шароголо-

вый — пэнэхъурай, бэнэхъурей (черк.)

Морковница — пхъышху (черк.)

Морковь посевная — пхъы

Мох — пхъэцы, лыцы, лыц (каб.)

Мохунка обыкновенная — пырыл (каб.)

Мушмула германская — къушхъэмшыкъу, къушхъэмшыкъучыг, напцэ (шапс.), къушхъэмшхай (каб.), пхъэхъэмшхай (м.-каб.)

Мытник — хъэлцацэудз (черк.)

Мышей — бзамэ, хъэлээхъ, щыгъынкъэрынэ (каб.)

Мышей сизый — бэджакэл, бажэкл (каб.)

Мышиный гиацинт — гуэгушыпэ, гуэгушпэшын (каб.)

Мята водяная — адигэклээн (каб.), къэрэшайш (черк.)

Мята перечная — сэрымэ (каб.)

Мята длиннолистная — гошэл, епшэуц, жыгуузуц, гужыдэгъах, гуашэлэпэ, епшэудз, удздэху, щылэудз (черк.)

Мята полевая — бэрэтинаагъуэ, губъуэдигъуэ (каб.), къэрэкъурэшай, къурэшай (черк.)

Мятлик однолетний — псычэтшыруц

клэлэудз (каб.), хъэндиргүй (черк.)

Мята водяная — адигэклээн (каб.), къэрэшайш (черк.)

Мята перечная — сэрымэ (каб.)

Мята длиннолистная — гошэл, епшэуц, жыгуузуц, гужыдэгъах, гуашэлэпэ, епшэудз, удздэху, щылэудз (черк.)

Мята полевая — бэрэтинаагъуэ, губъуэдигъуэ (каб.), къэрэкъурэшай, къурэшай (черк.)

Мятлик однолетний — псычэтшыруц

Хырхыхэрэх

Нэктурэтэжь чэушхъэ тес. (Къэбы).

Чэу гъуанэм сыйдэллынэ, плыжь бын сыхэлнээ. (Щыбжый).

Чэушхъалэм рыкло-нэкло тэлтэж. (Къэбы).

Чычлэгъым анэклэ фыжь щеклэцы. (Бжыныф).

Іэлэ пыжьы, гу ежыхь, гу зэгъабгъэ, губъэнхь. (Тутын).

Гуашэлэудз (каб.), хъэндиргүй (черк.)

Мята водяная — адигэклээн (каб.), къэрэшайш (черк.)

Мята перечная — сэрымэ (каб.)

Мята длиннолистная — гошэл, епшэуц, жыгуузуц, гужыдэгъах, гуашэлэпэ, епшэудз, удздэху, щылэудз (черк.)

Мята полевая — бэрэтинаагъуэ, губъуэдигъуэ (каб.), къэрэкъурэшай, къурэшай (черк.)

Мятлик однолетний — псычэтшыруц

Панэм ылъэб панэ къеклэ.

Чыгз закъор жыым щэшынэ.

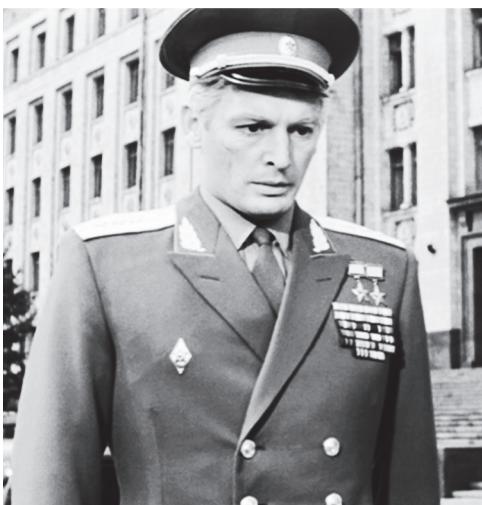
Чыгз закъор мэзы хъурэп.

Чыгыжъыр щытэу чыгыкээр ёбэджы.

Чыгыгыр къутэмэнчъэм пчэгъу.

Лыхъужьныгъэмрэ щыІэныгъэмрэ

МэфэкI зэхахьэхэр тшIогъэшIэгъоных

Хэгъэгум иухуумакло и Мафэ фэгъэхыгъэ зэукигъухэр
Мыекъуапэ щизэхашагъэх.

Къалэм культурэмкIэ и Унэу «Гигантам» мэфэкI концертэу щыкуагъэм аш иансамблэхэр, «Иван ыкIи Мария» зыфиорэр, «Шпаргалкэр», «Майкопчанкэр», къалэм искуствэхэмкIэ икIэлэцыклю еджаплэу N 1-р хэлэжьагъэх.

Лыхъужьныгъэм, зэкъошныгъэм, ма-
мыр псэукэм игъэптийн яхылгээгэе
орэдхэр зэхахьэм кыщауагъэх, кашшо-
хэр къагъэлэгъуагъэх.

— МэфэкIир игъэкотыгъэу хэдгэунэ-
фыкыгъ, — къитиуагъ Мыекъуапэ
иадминистрации культуры и Гъэло-
рышланлэ ишащэу Цэй Розэ. — Шэжь
ялэу ныбжыкIэхэр пүгъэнхэмкIэ тапэки
зэукигъухэр зэхэтщэштых.

Художественне фильмэу «Офицерхэр»
лофтхабзэм хэлэжьагъэхэм къафагъэ-
лэгъуагъ. Фильмээ роль шхъялэр
кыышызышыгъэу, СССР-м инароднэ
артистэу Василий Лановоир, ильэс за-

улэкIе узэкIэлэбэжьмэ, Мыекъуапэ кы-
зэком, филармониет тыщиэули, зэдэгүүшIэгъу гъэшIэгъонуу зэдитиагъэр
шүкIе тыгу къедгээкIыгъиг.

Орэд къытоштми, усэм къеджэштми
Василий Лановоир зэфэхысыжхэр
ышыхээз, поэ зыпты гүшIэхэмкIэ
цыфхэм алтыгэсээ зэрэшIонгом тыши-
гъэгъозэгъагъ. Революционнэ, лыхъужь
ыкIи лэжьэкIо Ѣытхуум яхылгагъэхэ
рольхэр къышыгъэхэр пшы пчагъагэкI
къальйтэх.

Щысэшу зытыраххэрэ цыфхэм
ныбжыкIэхэр тапэки аудгээкIэштых,
фильмэхэр къафэдгээлэгъоштых, кон-
цертихэр зэхэтщэштых, — къитиуагъ
Цэй Розэ.

Тикъэгъэлъэгъонхэр

ЯІЭПЭІСЭНЫГЪЭ хагъахъо

Бгъэфедэн плъэкIыре искуствэмкIэ я VIII-рэ зэнэкъоюу Адыгэ
Республикэм щыкуагъэм кIэлэцыклюхэмрэ ныбжыкIэхэмрэ
хэлэжьагъэх.

Республикэм культурэмкIэ и
Министерствэр искуствэхэмкIэ
кIэлэцыклю еджаплэу N 1-мрэ
загъусэхэу зэнэкъоюу зэхах-
щагъ. Адыгэ Республикэм и
Къэралыгъо программэу 2014 —
2020-рэ ильэсхэм ательята-
гъэр щыIэныгъэм щыпхыращызэ,
тыкъэзыуцуухъэрэ дунаир кIэлэ-
цыклюхэм нахышуо ашIэнэм,
лъэпкъ шэн-хабзэхэр зэрахьан-
хэм, ятвречскэ гупшигээ зыкъе-
гъээтыгъэнэм зэнэкъоюу
афэгъехыгъ.

Аныбжхэм ялтыгъэу ку-
пиллэу еджаклохэр гошыгъэх.

Адыгэ Республикэм иску-
ствэхэмкIэ иколледжэу Тхабы-
сымэ Умарэ ыцIэ зыхырэр,
кIэлэцыклю еджаплэхэр зэнэкъо-
кум чанэу хэлэжьагъэх. Ильэ-
си 8 — 24-рэ зыныбжхэм я
иэпээсэныгъэ къагъэлэгъуагъ.

Пхъэм, керамикэм, архим
атхэхэнхэм, пкыгъохэр ахашы-
кынхэм, шэкIыр агъэфедэнэм,
нэмыхкIэм зэнэкъоюу афэгэ-
хыгъагъ. Адыгейим иеджэпIэ
13-мэ якIэлэджахкохэм я
иэпээсэныгъэ уасэ фээшыгъэ купым
хэтигъэх республикэм ицифы
цIэриохэр.

Республикэм исурэтышIэм
я Союз итхаматэу, Адыгэ Респу-
бликом искуствэхэмкIэ иза-
служеннэ юфышэшху Елена
Абакумовар, Урысыем исурэ-
тышIэм я Союз хэтэу, Адыгейим
изаслуженнэ сурэтышIэм Хуажь
Рэмэзанэ, Адыгейим изаслужен-
нэ сурэтышIэм, Урысыем исурэ-
тышIэм я Союз хэтэу Ольга
Бреславцевар зэнэкъоюу
кырахылгээ юфышэшхэм я
ялтыгъэх, уасэ афашигъ.

Осэш купым ишащэу Елена
Абакумовам зэрильтиэрэмкIэ,
кIэлэджахкохэм я
иэпээсэныгъэ

хэпшыклю хагъахъо. Лъэпкъ
шэжьжым изыкъегъэтийн кIэ-

лэгъаджэхэр зэрэлъыплъ-
хэрэ мэхъэнэ хэхыгъэ илэу
Хуажь Рэмэзанэ къитиуагъ.

Республикэм искуствэхэмкIэ
иКэлэгъаджэхэр Ольга Брес-
лавцевамэр Ольга Амаловамэр
ағасэхэрэм яошIагъэхэм
ижъэгъотыгъэу къашагъэльягъ.

— КIэлэджахкохэм тархыэр,
лъэпкъ искуствэм ихэхъоны-
гъэхэр дэгъоу ядгэшIэнхэм
тыпыль, — къитиуагъ Ольга
Амаловам. — Яиэпээсэныгъэ
зэрэхагъахъорэм тегъэгушо.

Унагъом ишыкIэгъэ пкы-
твохэр, іешIэгъэ гъэшIэгъонхэр
къэгъэлъэгъоным Ѣытпэгъу-
гъех.

Сурэтхэр зэхахьэм кыышы-
тэхъигъэх.

ХъацI-ПацIэхэмрэ еплъыкIэхэмрэ

Тыкъэзыуцуухъэрэ дунаим икъутамэхэр

Адыгэ Республикэм и Лъэпкъ музей кыышызIуахыгъэ къэгъэлъэгъоныр
хъацI-ПацIэхэм яхылгагъ.

Урысыем и Тхыль Плъыжь датхагъэхэ хъацI-Па-
цIэхэм республикэм кыщаугоигохъэрэ 120-рэ фэдиз
мэхъух. Пклаухэр, хъампIырашьохэр, шомпIэжхэр,
нэмыхкIэри. Лъэпкъ музей ахэр кыщаагъэльягъ.

ХъампIырашьохэр гъатхэм зэрэбийхъэрэ, Кавказ
шьольтырым чыпIэу кыышыахыгъэр, фэшхъафхэр
музей къаклохэрэ ашIогъэшIэгъоных. Гъатхэм

кыышыублагъэу бжыхъэм нэс хампIырашьохэр зэр-
быйхъэрэ, хъацI-ПацIэхэм афэгъэхыгъэхэр Х. Г.
Шапошниковым зэфихысыжхыгъэх. Аш иуплэкIунхэр
тыкъэзыуцуухъэрэ дунаим епхыгъэх.

ШомпIэжхэр ятеплэкIэ зэфэшхъафх. «ШомпI-
шьольтирым чыпIэу кыышыахыгъэр, фэшхъафхэр
музей къаклохэрэ ашIогъэшIэгъоных. Гъатхэм

Адыгэ Республикэм и Лъэпкъ музей ишащэу
Джыгунэ Фатимэрэ аш игуадзэу Шэуджэн Налмэрэ
къэгъэлъэгъоным икъызIуахын хэлэжьагъэх. Тыкъэ-
зыуцуухъэрэ дунаим кIэлэцыклюхэр, ныбжыкIэхэр
нахышуо ѢыгъэзэгъэнхэмкIэ Лъэпкъ музей
нэмыхкI эзахьхэр, къэгъэлъэгъонхэр зэрэшызэх-
щэштхэр къауагъ.

Музей хъацI-ПацIэхэр дахэу кыщаагъэльягъо.
Пклаухэр, хъампIырашьохэр, фэшхъафхэр ялты
зышоигъохэр зэхэшаклохэм рагъэблагъэх.

НэкIубгъор зыгъэхазырыгъэр
ЕМТЫИЛЬ Нурбий.

Текноигъэм ия 75-рэ ильэс фэгъэхьыгъ

Бэнаклохэм яалырэгъу зиушомбгъущт

Тидзэколхэм Хэгъэгу зэошхом Текноигъэр кызыщыдахыгъэр ильэс 75-рэ зэрэхүрэм фэгъэхьыгъэ зэнэкъою дзюдомкэ Мыекъуапэ щыкъуагъэм спортым иветеранхэр хэлэжьагъэх.

Къэбэртэе-Бэлькъарым, Къэрэшэ-Щерджсым, Темыр Осетием — Аланием, Ингушетием, Краснодар краим, Астрахань ыкы Воронеж хэкухэм, Адыгэ Республикэм ябэнаклохэр Адыгэ къэралыгъо университетын физкультурэмдээ дзюдомрэкэ и Институт щызэулагъэх.

Ныбжыр тэлкү хэклотагъэми, ятепльэкэ ищигъэх, спортым зэрэпильхэр къахэцы. Ильэс 60-м къехъугъэхэри нахь ныбжыкълахуэх къэльягъо. Спортыменхэм янахьыбэр зэнэйас, дзюдом ныбджэгъу зэфишыгъэхэу зэлъяклохэрэр ахэтих.

Олимпиадэ джэгунхэм джэрээр къащыдэзыхыгъэ Емыж Арамбый, СССР-м дышьэр, нэмийк медальхэр къыщызыхыгъэхэ Беданыкъо Рэмэзан, Klyae Хязэрэт, общественнэ йофышэхэу Къуекъо Асфар, Пынышцкъо Рэмэзан, Хъот Юныс, нэмийкхэри зэхахьэм гүшүэгъу щызэфхэхүгъэх, якъелэгъум спортым фыщытыкъеу фырьялагъэр агу къагъэкъижызэ, хъугъэ-шэгъэ гъешэгъонхэр къаутатэх.

Республикэм дзюдомкэ испорт еджаплэу Кобл Якъубэ ыцлэ зыхырэм ипащэу, Адыгэ Республика

ликэм изаслуженэ тренерэу Бастэ Сэлымэ зэнэкъою лээж зэфшхъафхэр зэрээфишгъэхэр тизэдэгүүштэгъу къыщыхъягъэштэгъу.

Аныбжхэмэр яонтэгъуяа ялтыгъяа алерэ чыпэхэр кыдэзыхыгъэхэр: Шыбзыхъо Русльян, Анатолий Юровский, Къуекъо Аслын, кг 65-рэ. Хъагъур Аслын, Абдул Болтиев, кг 71-рэ, Гасан Шагбазов, Майсигоев Ибрахим, Болэкъо Налбый, кг 78-рэ, Къэлэшээо Андзаур, Бгъашэ Зураб, Олег Козлятинов, кг 86-рэ, Джони Липаридзе, Джумбер Липаридзе, кг 95-рэ. Денис Соловьев, Урыс Олег, кг 95-м къехъуух.

Медаль зэфшхъафхэр къыдэзыхыгъэхэр: А. Атонян, А. Еврумян, Къ. Къуицъ, К. Мэкьюа, Э. Кодзоев, М. Коцкъу, М. Шэуджэн, А. Жанэ, нэмийкхэри.

Шыбзыхъо Русльян, Хъагъур Аслын, Къэлэшээо Андзаур, Бгъашэ Зураб, фэшхъафхэм алтырэгъум бэнэкээ гъешэгъон къыщагъэлэгъуагъ, — къытиуагъ зэхэцкъо купым хэтэу, Урысын, Адыгейим язаслуженне тренерэу Хъот Юныс. — Зэнэкъою исудъяху Хашхуаныкъо Айвар, Шъэоцкъу Рустам зэхэ-

къаклохэм афэрэзэх, лэпнэгъу щыкъуагъэхэп.

Физкультурэмкэ иякъи дзюдомкэ Институтын ипащэу Бгъашэ Айдэмыр тизэдэгүүштэгъу къыщыхигъэштэгъу зэнэкъою зэфишгъэхэ бэнаклохэм, спортым пыльхэм гукъэгъиж дэгүүхэр ялэхэу ядэжхэм зэрагъэзэжырэр. Цыфхэм япсауныгъэ игъэлэгтэнкэ аш фэдэ спортуулэгъуахэр тищыкъуагъэх», — къытиуагъ республике общественне движение «Адыгэ Хасэм» итхаматэу, спортымкэ мастерэу Пынышцкъо Рэмэзан.

Хагъеунэфыкъхэр чыпэхэр къыдэзыхыгъэхэм кубокхэр, медальхэр, щытху тхылхэр, нэмийкхэр аратыжыгъэх.

Сурэтхэр зэнэкъою къытхэтхыгъэх.

Нэктубгъор зыгъэхъазырыгъэр ЕМТЫЛН Нурбай.

Зэхэзыщагъэр ыкъи къыдэзыхыгъэхэр: Адыгэ Республика м лъэпкэ Йофхэмкэ, Иэкъыб къэралхэм ачы-пэсурэ тильэпкээгъухэм адиряи эзхынгъэхэмкэ ыкъи къэбар жууцъем иамалхэмкэ и Комитет Адрессыр: ур. Крестьянскэр, 236

Редакциер зыдэшыгъэр: 385000, къ. Мыекъуапэ, ур. Первомайскэр, 197.

Телефонхэр: приемнэр: 52-16-79,

Редакцием авторхэм къайхырэр А4-кэ заджэхэрэх тхыапхэу зипчыагъэкэ 5-м емыхъухэрэр ары. Сатырхэм азыфагу 1,5-рэ дэлтэу, шрифтыр 12-м нахь цыкъунэу щытэп. Мы шапхъэхэм адимыштэрэх тхыгъэхэр редакцием зэкигъэхлюжых.

E-mail: adygoevoice@mail.ru

Зыщаушихъятыгъэр: Урысы Федерацаем хэутын Йофхэмкэ, телефон-радиокъэтынхэмкэ ыкъи зэлъи-Иэсикъэ амалхэмкэ и Министерствэ и Темыр-Кавказ чыпэ гъэорышил, зэраушыхъятыгъэ номерыр

ПИ №ТУ23-00916

Зыщаутигъэр ОАО-у «Полиграф-ЮГ», 385000, къ. Мыекъуапэ, ур. Пионерскэр, 268

Зэкимли пчыагъэр 4876
Индексхэр П 4326
П 3816
Зак. 327

Хэутын узчи-кэлхэнэу щыт уахтэр Сыхъатыр 18.00
Зыщаутигъэр уахтэр Сыхъатыр 18.00

Редактор шхъягъэр Дэрбэ Т. И.

Редактор шхъягъэр игуадзэр Мэцлээко С. А.

Пшъэдэкъиж зыхырэ секретарыр Хъурмз Хъ. Хъ.